

Наша пазіцыя¹

Станіслаў Свяневіч

“Przegląd Wileński”²* ў першым нумары за гэты год абвінавачвае наш клуб² у тым, што мы змянілі сваю прынцыповую пазіцыю, акрэсленую ў маім артыкуле пад назвай “Наша краёвасць” (“Nasza krajowość”)³ у першым, праграмным нумары “Włóczęga”*. Паводле меркавання “Przegląd Wileński”, яскравай праявай гэтай змены з’яўляецца рашучае падкрэсліванне праўрадавай пазіцыі ў папярэднім нумары “Włóczęga”.

Абвінавачванне “Przegląd Wileński” вымагае вытлумачэння перадусім дзвюх рэчаў:

- 1) што мы разумеем пад краёвай ідэяй;
- 2) якія наступствы мае падтрымка гэтай ідэі, улічваючы сучасную польскую рэчаіснасць.

У падмурку краёвай ідэі, якую мы атаясамляем з паняццем Яглонскай ідэі, ляжыць перакананне, што галоўныя, найбольш прынцыповыя сілы, якія вырашалі гісторыю даўняга Вялікага Княства Літоўскага, сёння з’яўляюцца не менш актуальнымі, чым былі пяцьсот год таму назад.

Гісторыя фармуецца двума найбольш прынцыповымі чыннікамі: чалавекам і прыродай. У адносінах да гісторыі ВКЛ мы можам сказаць: чалавекам і прасторай. Вялікадзяржаўная магутнасць Літвы вырасла

¹ Перакладзена паводле: Swianiewicz, Stanisław (1934). “Nasze stanowisko”. *Włóczęga*, № 2/3: 1–2.

² Маецца на ўвазе так званы клуб сеньёраў “Włóczęga” (“Бадзяга”), утвораны ў канцы 1920-х гадоў былымі сябрамі аднайменнага студэнцкага клуба, які існаваў у Вільні са снежня 1923 года. Калі студэнцкі клуб падкрэсліваў сваю апалітычнасць і вымагаў прытрымлівання такой пазіцыі ад усіх сваіх сяброў, то клуб “сеньёраў” меў і грамадска-палітычную праграму. Удзельнікі арганізацыі дэкларавалі, што “наша праца за тэрыторыю свайго дзеяння прымае зямлю Вялікага Княства Літоўскага. Асяродкам нашых дзеянняў лічым насельніцтва, якое жыве на тэрыторыі Вялікага Княства”. За мэты гэтай працы прымалася вывучэнне літаратуры, мастацтва, грамадскага і гаспадарчага жыцця народаў, якія паходзяць з тэрыторыі былога ВКЛ, азнаямленне насельніцтва гэтых тэрыторый як з польскай культурай увогуле, так і з мясцовым яе варыянтам, культурнае, грамадскае і гаспадарчае збліжэнне насельніцтва з тэрыторыі былога ВКЛ. Перспектыўнай мэтай было стварэнне польска-літоўска-беларуска-ўкраінскай федэрацыі, якая ў будучыні павінна была стаць часткай “вялікай панеўрапейскай сям’і народаў”. – *Заўвага навуковага рэдактара.*

³ Swianiewicz, Stanisław (1932). “Nasza krajowość”. *Włóczęga*, № 1: 3–4.

ў працэсе барацьбы за здабыццё панавання над шырокімі прасторамі ўсходнееўрапейскай раўніны. Пазнейшая гісторыя нашага краю – гэта гісторыя высілкаў чалавека, які арганізуе абарону сваёй культурнай індывідуальнасці ад нівеляцыйных і ўніфікацыйных сілаў, якія на нас нападлі з бязмежных прастораў гэтай раўніны. Мы разумеем Ягелонскую ідэю як ідэю цеснай супрацы нацыі, якія імкнуцца абараніць сваю палітычную незалежнасць і культурную індывідуальнасць ад хваляў, што накатваюцца з раўніны, у якой мы знаходзімся на заходнім мысе.

За апошнія стагоддзі шмат што змянілася ў свеце: з'явіліся чыгунка, электрычнасць, аўтамабілі, танкі. Але прынцыповыя элементы нашай сітуацыі застаюцца без змен. Мы і надалей сядзім на мяжы раўніны, якая нам пагражае затапленнем. Толькі прастора, куды мы пастаянна глядзім з непакоем, стала яшчэ больш пагрозлівай, чым калісьці, бо стала больш кансалідаванай і аднастайнай, з'яднаўшы магутныя сілы ад нашых межаў ажно да берагоў Ціхага акіяну. У такіх умовах Ягелонская ідэя не менш, а нават больш актуальная, чым у часы Вітаўта ці Баторыя.

Для таго, каб супрацьстаяць павевам віхуры, якая ніколі не перастане нам пагражаць з абшараў гэтай прасторы, патрэбная вялікадзяржаўная магутнасць. Асабіста я не люблю пустых слоў пра вялікадзяржаўную Польшчу. Мне заўсёды падаецца, што ў такім пустаслоўі хаваюцца пэўныя элементы самападману. Я лічу, што сённяшняя Польшча яшчэ вельмі далёкая ад таго, што звычайна разумеецца пад паняццем вялікадзяржаўнасці. Дастаткова ўзяць у рукі любыя статыстычныя штогадовыя і параўнаць паказчыкі развіцця гаспадарчых сілаў Польшчы і перадавых з пункту гледжання эканомікі і палітыкі краін. Дастаткова зірнуць на нашы межы на мапе.

Польшча не ёсць вялікай дзяржавай. Але Польшча сёння, як і калісьці, можа стаць найважнейшым чыннікам стварэння вялікадзяржаўнай магутнасці. Усе нацыі, што аселі на межах вялікай Усходняй раўніны, прытуліўшыся да балтыйскіх берагоў ці карпацкіх сцен, могуць супольна стварыць сілу, якая будзе ў сабе ўтрымліваць элементы вялікадзяржаўнай магутнасці. Мроі пра супольную рэалізацыю гэтай магутнасці палякамі і суседнімі нацыямі складае, на нашу думку, прынцыповы змест Ягелонскай ідэі.

Але для таго, каб наша ідэя магла ажыццявіцца, патрэбная моцная Польшча. Толькі моцная Польшча можа стаць асяродкам каталізатарам, які будзе выклікаць давер суседзяў. І тут мы падсту-

паемся да адказу на другое з пастаўленых пытанняў: як нашы ідэалы абавязваюць нас ставіцца да сучаснай польскай рэчаіснасці.

Мы належым да лагера маршала Пілсудскага не толькі таму, што абсалютная большасць нашых чальцоў звязаная з гэтым лагерам усёй сваёй мінуўшчынай і сучаснасцю, але менавіта таму, што гэты лагер стварае моцную Польшчу. У гэтым лагера часам адбываюцца рэчы, якія нас адштурхоўваюць і раняць, часам мы не можам зразумець некаторыя пачынанні. Але ў адным у нас няма сумневаў: гэты лагер кансалідуе і ўзмацняе Польшчу, дысцыплінуе грамадства, прызвычайвае яго да працы і ахвяр у імя ўзмацнення дзяржавы і рэалізацыі яе гістарычных задач. Сённяшняя моцная міжнародная пазіцыя Польшчы ў вялікай ступені ёсць вынікам высылкаў менавіта гэтага лагера.

З санацыйным лагерам⁴ (obóz rządów romańowych) злучае нас яшчэ адзін аспект. Мы дакладна ўсведамляем, што наш культ традыцыі Вялікага Княства Літоўскага, наша канцэнтрацыя ўвагі на вялікіх праблемах прыбалтыйскай і расійскай палітыкі, наша зацікаўленасць украінскім і беларускім пытаннем з'яўляюцца чужымі для пераважнай большасці польскага грамадства. Нашы канцэпцыі непапулярныя. Але калі ў Польшчы і ёсць дзе-небудзь людзі, якія падзяляюць пакутлівыя для нас клопаты і смелыя мары, разумеюць нашы канцэпцыі, – то знаходзяцца яны ў межах лагера маршалка Пілсудскага.

Я загадзя ведаю, што на гэта адкажа “Przegląd Wileński” – у санацыйным лагера сёння шмат элементаў з тыповай эндэцкай ментальнасцю, і гэтыя элементы часта накладваюць свой адбітак на праявы актыўнасці лагера. Наогул гэты адказ слушны. Санацыйны лагер сёння – усё больш лагер таталітарны, які арганізуе ўсё грамадства. Натуральна, што ментальнасць грамадства, у значнай ступені настроенага нацыяналістычна, аказвае свой уплыў таксама і на аблічча лагера.

Але мала хто сабе ўсведамляе, што адначасова адбываецца і зваротны працэс, што санацыйны лагер таксама пераўтварае псіхіку грамадства. На нашу думку, высоўванне прынцыпу дзяржаўных інтарэсаў – замест нацыянальных інтарэсаў, прынцыпу дзяржаўнага выхавання – замест нацыянальнага выхавання, мае з гэтага пункта

⁴ Маецца на ўвазе лагер прыхільнікаў палітыкі, якую праводзіў пасля дзяржаўнага перавароту, здзейсненага ў траўні 1926 года, Юзаф Пілсудскі. Назву атрымала ад лозунга “маральнай санацыі (аздараўлення)” грамадскага жыцця ў Польшчы, пад якім Пілсудскі ажыццяўляў пераварот і затым кіраваў краінай. Прыхільнікі санацыі выказваліся ў падтрымку аўтарытарнай сістэмы кіравання з “моцнай рукою”, выступалі супраць камунізму, скептычна ставіліся да ліберальнай дэмакратыі і разгалінаванай партыйнай сістэмы. – *Заўвага навуковага рэдактара.*

гледжання каласальнае значэнне. Мы ўпэўненыя, што з хлопцамі, выхаванымі ў “Авангардзе” (Straż Przednia)* нам будзе значна лягчэй размаўляць, чым з моладдзю, выхаванай у даўнейшай школе, больш залежнай ад уплываў шавіністычных элементаў.

Сучасная сістэма кіравання ў Польшчы – гэта сістэма пераходнага перыяду. Адбываецца працэс вялікіх гістарычных зменаў, якія канчаткова змогуць ацаніць толькі гісторыкі будучыні. Мы глыбока перакананыя, што ствараецца новая Польшча, здольная працягваць тое, што ў традыцыях даўняй польска-літоўска-рускай Рэчы Паспалітай было найвялікшым і найбольш высакародным.

Мы не можам займаць пазіцыю, пасіўную ў дачыненні да гэтага працэсу пераменаў. Мы хочам быць яго актыўнымі ўдзельнікамі. Пазіцыя пасіўнага, але зласлівага крытыка, якую ў дачыненні да пераважнай большасці праяваў жыцця сучаснай Польшчы займае “Przegląd Wileński”, для нас папросту незразумелая.

Нам падаецца, што праз заняцце такога роду пазіцыі выдавец “Przegląd Wileński” папросту звужае значэнне краёвай ідэалогіі, якую ён прадстаўляе. Праз зацікаўленасць выключна праблемамі пэўнага абмежаванага прастору “Przegląd Wileński” набліжаецца да рэгіяналізму, які высмейвае на сваіх старонках.

Наш клуб краёвую ідэю разумее больш шырока. Мы разумеем яе як пэўную ідэю, якая заставалася жывой у Вільні як у часы славы, так і ў найгоршы перыяд нядолі, якая сёння мусіць стаць *супольнай* ідэяй Польшчы, балтыйскіх дзяржаў, а таксама ўкраінскага і беларускага адраджэнскіх рухаў. Таму прыхільнікам нашых поглядаў можа быць не толькі чалавек, які паходзіць з нашых земляў, але кожны, хто падзяляе і разумее нашы ідэалы. Мы імкнёмся да таго, каб наша канцэпцыя здабыла як мага больш актыўных прыхільнікаў. З гэтага гледзішча мы прадстаўляем сабою свайго роду ідэйны імперыялізм Вільні.

Мы лічым, што Ягелонская ідэя мусіць пашырацца з Вільні на суседнія землі, што яна перадусім мусіць *стаць прынцыповым змястоўным напавуненнем польскага дзяржаўнага міфу*.

Мы перакананыя, што санацыйны лагер стварае ў грамадстве падмурак для фармавання такога міфу – і гэта перакананне з’яўляецца найважнейшай сілай, што нас злучае з гэтым лагерам.